

Skepelinge. Aanloop tot 'n roman.

Karel Schoeman. Kaapstad: Human & Rousseau, 2017. 576 pp.

ISBN: 978079817610.

DOI: dx.doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.55i1.4376

Karel Schoeman het 'n onskatbare bydrae gelewer tot die Afrikaanse romankuns en historiografie. In sy boek *Skepelinge. Aanloop tot 'n roman* is daar 'n verbinding van die twee genres—"Skepelinge" dui op die historiese aard van die boek, maar die newetitel suggereer dat dit iets romanmatig bevat. Die vroeë hoofstuk "Dieptes" herinner aan die inleiding van die roman *Verliesfontein*, waar vertel word van die luister na nouliks hoorbare stemme, 'n literêre verhaal oor die afdaal in die persoonlike en die kollektiewe onbewuste. Hierdie afdaal is 'n pynlike proses wat duisterhede onthul. In die woorde van Jung: "Hoe dieper ek kom [...] des te vreemder en donkerder het ek geword" (13).

In 'n latere hoofstuk, getitel "Die versonke wêreld", is daar 'n versmelting van die eerstepersoons- en derdepersoonsvorm – **die "hy" van die geskiedenis** word verbind met die "ek" van die verteller. Die leser word op 'n reis geneem wat sowel "uitwaarts" gaan na historiese figure as "inwaarts" na die psige van die verteller/skrywer. 'n Fiktiewe karakter word geskep, saamgestel uit verskillende historiese figure, geskep deur die verbeelding van die skrywer. Geheue, verbeelding en inbeelding word tot 'n hegte eenheid verbind.

Ná die subjektiewe begin word die relaas meer histories. Daar word vertel van

die voorgeskiedenis van die koloniste aan die Kaap: die werwing van VOC-werkers, en vervolgens 'n uitgebreide vertelling van die verskriklike reise na die Kaap. Die verskillende tipes 'skepelinge' word van mekaar onderskei: die elite wat in relatief aangename omstandighede reis, teenoor die matrose en soldate wat die haglike toestande op die reis moet verduur. Nie sonder rede nie, word die reise met Dante se "Inferno" vergelyk, en selfs met die Nazi-konsentrasiekampe (171–2, 256). Schoeman se kennis van hierdie voorgeskiedenis van die Kaapse kolonie is verstommend; sy beskouings word met vele aanhalings bevestig.

Hierna word oorgegaan tot die geskiedenis van die VOC-werknemers aan die Kaap. Veel van die verlede het verlore gegaan, en dikwels is dit net name wat oorbly, name wat nou in 'n tipe litanie opgeroep word (346–7); maar soms kom meer as name na vore, want die die verlede is soos 'n palimpsest: "die plek waar die letters weggeskraap is [bly] sigbaar, en by ultravioletlig kan die ou teks nog altyd gelees word" (449). In Schoeman se weergawe van die gebeure aan die Kaap word klem gelê op die onreg en wreedheid van die koloniste. Dit is 'n reaksie teen die verheerliking van die geskiedenis in die ouer Afrikaanse geskiedskrywing:

Hoe gretig word, waar die geleentheid hom voordoen, nie altyd nog charades opgevoer nie, in figuurlike sowel as letterlike sin, met hoepelrokke en bepluimde hoede, sykouse, silwergepes en fladderende waaiers, wat dan as die verlede aangebied word; dog dit is

wensdenkery, nie werklikheid nie [...] Dit is die Kaapse verlede hierdie, dit is die voorgangers en die pioniers, die voorgeslag, hierdie ongewaste, onwelriekende bende van die oorloopdek (271–2).

Die boek is negatief oor die Afrikanerverlede en somber oor die hede en die toekoms. Die koloniste van die VOC was indringers in 'n land wat hulle nie verwelkom het nie; hulle het in aanraking gekom met inheemse inwoners wat hulle (tereg) as 'n bedreiging beskou het; hulle het beland in 'n wêreld waar wedersydse angs en geweld die verhouding tussen die groepe gekenmerk het.

Die leser mag in 'n stadium dink dat Schoeman darem te eensydig is in sy sienings, dat hy slegs melding maak van goeie mense wat daar was (237) sonder om verder aandag aan hulle te gee. Maar dit is belangrik om te onthou dat die skrywer meer as een keer daarop wys dat sy weergawe van die geskiedenis subjektief is. Herhaaldelik maak hy melding van sy slapelose nagte; wat hy in die boek weergee, is die dinge wat hom in die nagte kwel—'n verlede vol onreg en wreedheid wat sy vingerafdrukke op die hede gelaat het. Aan die begin van die boek word die doel van die vertelling genoem: die soeke na sin, die geloof en die hoop dat alles nie verniet was nie (42). Maar hy kom tot die slotsom dat sy soektog na sin niks opgelewer het nie:

Net **ék, slaaploos in die donker, luis-**terend na die stemme, weet nog van hierdie dinge, net ek hoor nog die stemme en luister nog daarna; dog ook **ék** kan geen sin in die gebeure vind, kan nie eers meer probeer voorgee dat

dit eens sin besit het nie, so klaarblyklik is dit nie die geval nie. (454)

manskrywer Schoeman sal in *Skepelinge* 'n boek van besondere waarde vind.

En tog, soos wat 'n mens by Schoeman verwag, is die boek nie sonder ambivalensie, ironie en verborge moontlikhede nie. Dis 'n boek van afskeid, van spore wat doodgereën het, van 'n skrywerslewe wat sy doel verloor het (528); dit herinner aan die skrywer se beëindiging van sy lewe net na die voltooiing van die manuskrip. En tog het hy met hierdie boek verskeie mense uit die vergetelheid ontruk en aan hulle 'n blywende tekstuele bestaan gebied (487); ook sal sy naam voortleef in die tekste wat hy geskep het. Alles was dus nie sinloos nie.

Sinloosheid is wel dominant in die persoonlike en kollektiewe geskiedenis, en tog is daar ander maniere waarop na die geskiedenis gekyk kan word: "Hiër bestaan die moontlikheid van 'n alternatief, 'n keuse, nie wat betref die gegewe, die gebeurde nie, want dit is onherroeplik, maar in die manier waarop dit opgeroep en ondersoek word" (475). Sy siening van die geskiedenis is dus nie die enigste moontlike een nie: "'n Draai van die silinder, 'n halwe draai, en 'n volkome nuwe patroon ontstaan, al bly die skyfies in werklikheid dieselfde" (477).

Dalk kan hierdie land dalk wees soos die Hartbeesrivier, wat vir die reisiger droog mag voorkom, maar wat, tipies van die riviere van Afrika, met verborge waters verbind is: "Subterranean streams of water pass under most of them in this part of Africa" (531).

Lesers wat in die VOC-geskiedenis belangstel **én aanhangers van die ro-**

Chris van der Merwe
chris.vandermerwe@uct.ac.za
Universiteit van Kaapstad
Kaapstad